

In het Gelderse dorp Wijchen ligt De Vormer. Dit prachtige boerderijcomplex is al eeuwenlang bezit van het Oud Burgeren Gasthuis. De eigenaar verkent de mogelijkheden voor een passende en duurzame nieuwe bestemming. De potentie is groot; het ensemble ligt in fraaie landelijke omgeving, straalt allure uit en heeft een rijke geschiedenis als basis om verder op te bouwen.

Agrarisch complex met Veel potentie voor herbestemming boerderijensemble De Vormer verleden én toekomst

De Vormer met v.l.n.r. paardenstal, bakhuis en boerderij.

Ensemble in Wijchen geniet rijke historie

Geheel symmetrisch was de boerderij niet. Op de kadastrale minuut is te zien dat deze aan de linkerzijde breder was dan aan de rechterzijde. Daar kunnen we voorzichtig uit concluderen dat het T-huis niet in één keer was opgetrokken maar dat er eerst een krukhuis-boerderij heeft gestaan met een L-vormige plattegrond. Die is dan later tot T-huisboerderij verbouwd”.

In 1907 werd het woonhuis getroffen door brand; eind dat jaar vond de aanbesteding voor herbouw plaats. In 1908 werd die klus geklaard in de stijl van de traditio-

een bakhuis en kwam de huidige combinatie bakhuis en varkensstal pas in 1925 tot stand. Het zou dus kunnen dat het artikel toch de aanbesteding aangeeft van *De Vormer*”.

Tweede brand in 1925

Op 5 mei 1925 brak bij De Vormer opnieuw brand uit, ditmaal van veel grotere omvang. De uit 1880 daterende boerderij van het naastgelegen Het Vormer ging verloren, samen met de losstaande schuren van beide complexen.

De Vormer – nauw verbonden maar niet te verwarren met het naastgelegen *Het Vormer* – behoort tot de belangrijkste agrarische complexen in de omgeving.

Het telt vier onderdelen die qua ouderdom van elkaar verschillen: de boerderij bestaande uit voor- en achterhuis (daterend uit 1908 en 1925), een grote, losstaande graan- annex wagenshuur (1925), een dwarsgeplaatste paardenstal (1925) en een bakhuis annex varkensstal (vermoedelijk uit 1848 of 1880). Het goed bewaard gebleven geheel is een fraai voorbeeld van een boerderijcomplex uit het eerste kwart van de twintigste eeuw.

Voorganger uit 1720

De gevelsteen die prijkt op de gevel van de boerderij luidt: ‘Gebouwd 1720-vernieuwd 1908’. Hoewel deze vernieuwing ingrijpend moet zijn geweest, zijn er geen oude bouwsporen gevonden.

Bouwhistoricus Katheleine Koornstra van Hylkema Erfgoed deed voor herbestemming van De Vormer onderzoek naar de huidige en verdwenen bebouwing: “Voor zover bekend is van de 18e-eeuwse voorganger geen beeldmateriaal bewaard gebleven. Het ging waarschijnlijk om een T-huisboerderij, een gangbaar type woonhuis in de riviergebieden.

Foto boven:
Graanshuur, de Vormer.

Hiernaast:
*De Vormer met v.l.n.r.
achterhuis, paardenstal
en graanshuur.*

Rechts: *Bakhuis annex
varkenshuur, de
Vormer.*

nele Gelderse T-huisboerderij, onder meer te herkennen aan de toegepaste empire schuiframen.

Bouw bakhuis

Op een veldwerktekening van het Kadaster is te zien dat het bakhuis met varkensshuur in circa 1880 naast de boerderij werd opgetrokken.

Volgens Koornstra is deze uitbreiding mogelijk eerder uitgevoerd maar pas in 1880 op papier gezet. “Een krantenartikel uit 1848 vermeldt dat de bouw van een bakhuis met varkenskotten in 1848 werd aanbesteed. Het betreffende artikel ging echter niet over De Vormer, maar over Het Vormer, bewoond door J. de Wild. De combinatie bakhuis-varkenskot komt vaker voor en is typisch voor de periode aan het eind van de 19e, begin van de 20e eeuw. Blijkens een recent bouwhistorisch rapport was bij Het Vormer alleen sprake van

Ook het bedrijfsgedeelte van de boerderij van De Vormer verdween in de vuurzee. Het voorhuis bleef echter gespaard. Koornstra: “De Rijksdienst voor het Cultureel Werfgoed (RCE) noemt J.W. Francken als architect, maar de tekeningen zijn ondertekend door W. Sluitman uit Wijchen. Hij was ontwerper van de nieuwe boerderij van Het Vormer en de losstaande schuren van Het Vormer en De Vormer en het achterhuis van de boerderij van De Vormer. Zo ontstond het gelaagde complex met gebouwen uit verschillende bouwperiodes”.

Historische details en bouwsporen

Naast het in kaart brengen van de (bouw)geschiedenis is een bouwhistorische opname en het waarderen van historische elementen een belangrijk onderdeel van het werk van Katheleine Koornstra en haar team. “Bijzonder aan het voorname voorhuis zijn de ka-

Oud Burgeren Gasthuis op zoek naar geschikte partij

de houten deuren en architraaflijsten. Mogelijk gaat het hier om de oorspronkelijke kleurstelling. De vloeren in de gang, een zwartwit geruite tegelvloer met aan de zijkanten een blauwzwarte bies, sluiten met polychroom geschilderde tegels met stilistische bladmotieven en

om de karakteristieken van het bouwtype zoveel mogelijk te behouden. Het boerderijensemble is samen met het naburige Het Vormer als rijksmonument beschermd. De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed heeft voor het herbestemmen van agrarisch erfgoed richtlijnen opgesteld,

rakteristieke uitkragende geprofileerde daklijst op gestileerde klossen, de bolvormige sierelementen op de schouders en de top van de 'stadse' klokgevel plus de luifel op consoles boven de voordeur. Ook het serlianavenster op de zolderverdieping, het figuurglas, de gevelplaat met opschrift, de smeedijzeren windvaan en de originele raamverdeling doen er toe". De oorspronkelijke luiken zijn veilig opgeslagen. Koonstra: "Op sommige plekken zijn op het raamhout nog sporen zichtbaar van de originele roedeverdeling. Ook het halfronde fronton met het geschilderde opschrift De Vormer is vermeldenswaard".

Interieur voorhuis De Vormer

Binnen is van alles te zien. De kelders zijn voorzien van troggewelfjes, daterend uit de bouwfase van 1908. In de rechter kelder staan nog stellingkasten en een (vermoedelijk) pekelbad of waterbak.

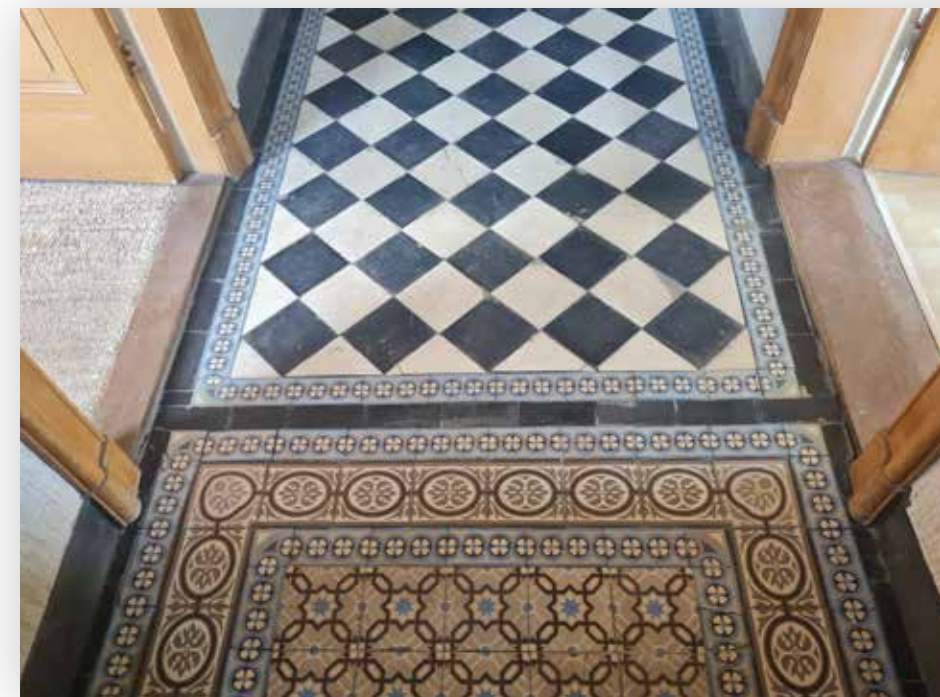
De indeling op de begane grond en de verdieping is sinds 1908 ongewijzigd. De balklagen op het plafond in de gang en het trappenhuis zijn geprofileerd met kraalschoten op bewerkte consoles. Die zijn in oker geschilderd; een kleur die goed past bij

Foto boven:
Inbouwkasten en restanten van een rookkanaal.

Hiernaast:
Tegelvloeren met polychroom beschilderde tegels uit de bouwtijd.

Rechterpagina links:
De bordestrap is blikvanger in de hal.

Rechterpagina rechts:
Behangvondsten: een zoektocht naar het originele behang. 1908 in de keuken van de boerderij.

patronen qua vormgeving aan bij de bouwperiode (1908). Ook de oorspronkelijke plinten en houten paneeldeuren met geprofileerde architraaflijsten zijn bijna overal nog aanwezig.

Blikvanger

Blikvanger is de bewerkte houten bordestrap. Ook die sluit qua vormgeving aan op de bouwperiode. In een van de kamers zijn de behanglagen één voor één blootgelegd. Mogelijk is de onderste laag de oorspronkelijke. Ook in andere ruimtes zijn authentieke interieurafwerkingen te zien, zoals een inbouwkast en rookkanaal in de voorkamer. De schouw uit 1908 in de keuken bestaat uit een gesneden houten kap op muurstijlen van blauw geglazuurde bakstenen. De betegelde achterwand heeft schildpadtegels en vijf polychroom beschilderde tegels met voorstellingen van het boerenleven.

Toekomst

Bij herbestemming van agrarisch erfgoed is het belangrijk

te raadplegen in de publicatie *Een toekomst voor boerderijen*. Behoud van de eenheid van het boerderijensemble en het afleesbaar houden van de oorspronkelijke functies staan hierin centraal.

Het Oud Burgeren Gasthuis (OBG) heeft besloten om De Vormer te verkopen ten behoeve van een passende en duurzame toekomst voor het complex. Gedacht wordt aan een maatschappelijke bestemming (wonen met zorg, educatie), in relatie tot de groene omgeving. Ook andere bestemmingen als collectief wonen kunnen een duurzame basis vormen voor instandhouding.

Hylkema Erfgoed heeft een haalbaarheidsstudie uitgevoerd om de mogelijkheden voor herbestemming te verkennen. In dit onderzoek is gekeken naar de bouw- en cultuurhistorische waarden, de bouwkundige staat en de ruimtelijke condities. Het OBG zoekt nu naar een geschikte partij die De Vormer wil verwerven en transformeren, om daarmee de duurzame toekomst van dit bijzondere complex te borgen.